

СРЕДЊОВЈЕКОВНИ СТАТУТ БУДВЕ, превод и предговор Николе Вучковића, приредили Мирослав Лукетић и Жика Бујуклић, 2. допуњено издање Будва 1988. г.

Жика Бујуклић, ПРАВНО УРЕЂЕЊЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ БУДВАНСКЕ КОМУНЕ, Будва, 1988. г.

Недавно су изашле из штампе две нове књиге о старом будванском праву које представљају вредан допринос нашој правноисторијској литератури. То су друго издање Статута средњовековне Будве у преводу Николе Вучковића и монографија Жика Бујуклића „Правно уређење средњовековне Будванске комуне“ настала проучавањем Статута. Значај ових издања тим је већи што у граду није сачуван архив, па је градски Статут најважнији извор за историју средњовековне Будве. Настао је сванак у доба царства, највероватније у доба цара Душана, када је Будва имала положај аутономне комуне у саставу српске средњовековне државе. Кодификације статута приморских градова, претежно у XIII и XIV веку, настају као потврда и признавање ранијих фактичких аутономија и унутрашњег поретка. Царску власт представљао је кнез, а поред њега је као представник централне власти у Будву повремено долазио царски назнач (ризничар) да би сакупљао данак за цара. Аутономни органи града кнез и судије вршили су судске функције осим у случају појединих кривичних дела, царских резервата, за које је непосредно био

надлежан сам владалац. Грађани су сами на Св. Марка (25. IV) бирали Велико веће, док се у каснијем периоду помиње и Мало веће. Слабљењем средњовековне српске државе све више јачају елементи аутономије, па тиме и Статут као израз те аутономије постаје све значајнији. Након смрти Душанове, а нарочито његовог наследника цара Уроша (1355–1371), долази период нестабилности, када се мењају различити господари, Балшићи, Црнојевићи, Сандаљ Хранић Косача. Од 1426. град је под влашћу Деспотовине, да би коначно по други пут 1442. Будва дошла под власт Венеције. Град и даље задржава своју аутономију и Венеција поставља свог намесника „подеста“ у Будви. Под влашћу Венеције Будва остаје све до 1797. год.

Друго издање Статута средњовековне Будве које су приредили Мирослав Лукетић и Жика Бујуклић доноси, поред старог превода Николе Вучковића, и текст Статута на италијанском језику који је као препис настао у доба Млетачке Републике док је оригинал, који је изгубљен, био написан највероватније на средњовековном латинском језику. Вучковић се у преводу служио мле-

тачким рукописом који је објавио Шиме Љубић у издању Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу 1882. г. у књизи „Statuta et leges civilis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis insulae Lesinae“. Из тог издања преузети су Статут Будве на италијанском језику, као и непеведен Љубићев предговор на латинском, затим непеведених 27 докумената који се односе на Будву из млетачког периода на латинском и италијанском језику и непеведени индекс појмова (регистар) и глосар који се односе на Будву. Изостављена је, на жалост, оригинална пагинација из Љубићеве књиге, што ће отежати сналажење у тексту Статута и компликовати цитирање. Том фрагменту Љубићевог издања додат је Вучковићев превод Статута. Статут има 295 поглавља, од којих су нека датирана. Веома информативан предговор, који је у овом другом издању нешто скраћен, написао је сам преводилац Вучковић. Превођење Статута био је тежак задатак не само због језичких тешкоћа него и због тога што су се аутори често непрецизно изражавали. Тај задатак преводилац је успешно обавио, али су му се поткрале и неке грешке које Бујуклић наводи у својој монографији. Тешкоће у превођењу овог текста илустроваћемо једним примером.

Преводилац преводи термин „**possessione**“ негде као „**посјед**“ а негде као „**некретнина**“, мада је јасно да се тај израз у тексту Статута односи на непокретност или колоквијално речено

на неко имање, а никако не на „**посјед**“ (државину). Сматрамо да би било боље да је преводилац доследно употребљавао израз некретнина (непокретност) јер „**посјед**“ у хрватској правној терминологији којом се преводилац служи (мада не доследно) означава државину, тј. фактичну власт на ствари. Приликом превођења правних текстова, а нарочито оваквих који се одликују термилошком непрецизношћу, потребно је или доследно преводити дословно, па чак и колоквијалним изразима, или доследно стручним класичним правним терминима, а у сваком случају објаснити свој поступак.

Друга књига коју овде приказујемо, монографија Жике Бујуклића „Правно уређење средњовековне Будванске комуне“, настала је брижљивим проучавањем Статута. То је проширена магистарска теза „Имовинскоправни односи према одредбама средњовековног Будванског Статута“, одбрањена на Правном факултету у Београду 1985. год. Аутор је својој магистарској тези додао неколико нових поглавља да би у целини обухватио правно уређење средњовековне Будве, а ради бољег разумевања историјских околности проф. Сима Ћирковић написао је као предговор историјски преглед: „Стариград средњовековна Будва“.

Задатак који је аутор себи овим радом поставио био је отежан недостатком архивске грађе, која је уништена у многобројним пожарима, земљотресима и рат-

ним пустошењима, тако да није могао користити историјскоправне документе, повеље, привилегије и нотарске исправе, што би омогућило потпунију реконструкцију богатства животних односа преламаних кроз правну регулативу и праксу. Као главни извор сазнања аутор је користио Статут града Будве. Статут је током времена мењан и у њему се по датумима доношења неких поглавља из каснијег периода, као и по језичким особеностима, могу донеке препознати поглавља која су доношена у доба Деспотовине и млетачке власти. Пошто је на основу самих правних прописа једне средине немогуће створити потпуну слику правних односа у одређеном времену и друштву, аутор је често био принуђен да изводи закључке по аналогји са статутима других приморских градова на нашем тлу, пре свега Дубровачког и Которског, а делимично и Барског који су одређенији и прецизнији него Будвански. Поредеши одредбе Будванског Статута са одредбама класичног Јустинијановог права аутор је нашао многе разлике које су произашле из утицаја обичајног права али и из недовољног правничког образовања што је видљиво у непознавању правне терминологије као и у мноштву казуистичких одредаба које користе писци Статута. Приликом израде ове монографије, поред Статута, коришћени су највише „Анали Будве“ будванског каноника Крста Ивановића из 1650. г.

Монографија је подељена на увод и главе у којима се обрађује комунално уређење Будве, својинскоправни односи, судски поступак, кривично право, наследноправни односи, облигационо право. Приказивање комуналног уређења Будве био је тежак задатак и због тога што се у сачуваном тексту Статута налазе слојеви из разних времена па су поједине одредбе противуречне, а тиме и нејасне. Аутор зато наводи све органе власти и градске установе и напомиње да оне нису постојале и деловале истовремено, него су у разним временским периодима настајале, нестајале и мењале се.

Исти проблем противуречности у Статуту постојао је и код приказивања својинскоправних односа, па се зато аутор користи компаративном анализом Которског Статута. Посебно објашњава нека питања земљишне својине под млетачком влашћу, пронијарске и баштинске поседе. Поред тога приказује начине стицања својине, као и имовинскоправне односе у будванској породици. Видљив је велики број ограничења права својине везан за међусуседске односе, промет одређених добара као и у постојању релината колективне својине израженим кроз право прече куповине приликом продаје непокретности.

Говорећи о наследноправним односима аутор приказује интестатско наслеђивање прилагођено потребама будванске комуне и због тога различито од одредаба Јустинијановог права, и те-

стаментално наслеђивање у коме су видљиви реликти старог обичајног права у циљу очувања породичне имовине, а због неразвијених друштвено-економских односа.

Неразвијеност привреде утицала је и на неразвијеност облигационоправних односа тако да и овде постоје многобројна ограничења. И овде аутор запажа недостатак правничног образовања код писца Статута који не разликује обавезе настале из уговора и настале из деликта. Поред овога приказано је и обезбеђење уговорних обавеза и поједини уговори.

Код судског поступка запажа се неиздиференцираност кривичног и грађанског поступка као и недостатак неких основних процесних начела из класичног римског права.

Из области кривичног права Статут доноси мали број норми пошто је део кривичног права био регулисан обичајним правом, а део нормама права српске и млетачке државе.

Књига Жике Бујуклића помаже нам у осветљавању историје средњовековног права Црне Горе и због тога заслужује да се обележи њен излазак из штампе, посебно због тога што се у новије време не посвећује довољно пажње овој области историје југословенских народа. Аутора одликује тознавање правне проблематике

као средњовековне тако и класичне римске, као и прецизност и јасноћа у излагању и систематичност. Можда се управо као друга страна те систематичности јавља понекад утисак статичности у излагању и осећање недовољне повезаности правних институција са друштвеним, економским и привредним условима.

Због свега овога веома је користан синтетично-историјски предговор проф. Симе Ћирковића, који даје пресек историје Будве од најстаријих времена до млетачке власти.

Прикључујемо се оци ове монографије коју је дао сам аутор који наводећи недостатак архивске грађе као и то да садржина Статута отвара низ сложених проблема каже: „на нека питања није било могуће дати задовољавајући одговор, већ само указати на правце у којима би се могла кретати даља проучавања. Без обзира колико би накнадно откривена архивска грађа допунила наша сазнања о средњовековном будванском праву, овакав аналитички приступ Статуту као целивитом правно-историјском документу чини се нужним задатком и претходним послем који и поред мањкавости добијених резултата, ствара знатно сигурнији основ за даља проучавања. То је и основни циљ овог рада“.

Жељко Познановић